

Hayale Dayalı Çocuk Kitaplarının Okul Öncesi Eğitimde Kullanılmasına Yönelik Öğretmen Değerlendirmeleri

Teacher Evaluations for the Use of Children's Books in Pre-school Education

ÖZET

Çalışmanın amacı, hayale dayalı çocuk kitabı türlerinin (masal, öykü, şiir, destan, efsane, fıkra, vb.) okul öncesi eğitimde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, amaçlı örnekleme ile seçilen 14 okul öncesi öğretmenine yarı-yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak veriler toplanmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş; bu aşamada sırasıyla önce veriler kodlanmış, sonra farklı temalar elde edilmiş ve değerlendirilerek yorumlanmıştır. Verilerin çözümlenmesinden elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir: Okul öncesi öğretmenleri, çocuk kitaplarını çocukların eğitim sürecinde sıklıkla kullanmaktadır. En çok tercih edilen çocuk kitapları türlerini sırasıyla masal, öykü, şiir, bilmece ve tekerleme oluşturmaktadır. Öğretmenler çocuk kitaplarının eğitim sürecinde ve çocukların gelişim sürecinde yararlı olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin en fazla sorun yaşadıkları konular; içerik, resimleme, nitelik, ayrımcılık ve çocukların düzeyine uygun kitapların seçimi konularındadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, Değerlendirme, Hayale dayalı çocuk kitapları, Okul öncesi öğretmenleri.

ABSTRACT

The aim of the study is to evaluate teachers' opinions on the use of imagination-based children's books (fairy tales, stories, poems, epics, legends, anecdotes, etc.) in pre-school education. For this purpose, data was collected by applying a semi-structured interview form to 14 pre-school teachers selected by purposeful sampling. In this study, case study design, one of the qualitative research methods, was used. The data obtained was subjected to content analysis; at this stage, the data were first coded, then different themes were obtained and evaluated and interpreted. The findings obtained from the analysis of the data can be summarized as follows: Preschool teachers frequently use children's books in the education process of children. The most preferred types of children's books are fairy tales, stories, poems, riddles and nursery rhymes respectively. Teachers stated that they believe that children's books are useful in the education process and the development process of children. The issues that teachers have the most problems are; content, illustration, quality, discrimination and selection of books suitable for the level of children.

Keywords: Children's literature, Evaluation, Imagination-based children's books, Pre-school teachers.

GİRİŞ

Okul öncesi eğitimin en temel kaynaklarından olan çocuk kitaplarını öğretmenler sınıf etkinliklerinde eğitim aracı olarak sık sık kullanılmaktadır (Uslu, 2020). Okul öncesi çocuk kitapları, 0-7 yaş grubundaki çocuklara yönelik hazırlanmış kitaplardır. Burada öncelikli amaç, çocuklara erken yaşlardan itibaren okuma alışkanlığı kazandırmak ve kitapları tanıtmaktır. Okul öncesi dönemde kitaplarla tanışan çocuklar sonraki dönemlerde de kitaba olan ilgiyi sürdürür, okuma alışkanlığı pekişir ve okudukça gelişen bir kişi olur. Araştırmalar, küçükken kitaplarla tanışan çocukların öğrenme ve okuma becerilerinin daha hızlı geliştiğini göstermiştir. Ayrıca, bu çocukların akademik olarak daha başarılı oldukları görülmüştür. Dil gelişimi, zihinsel gelişim, kelime hazinesinin artması, hayal dünyasının gelişmesi gibi birçok işleve sahip olan çocuk kitaplarının Çocuk kitapları, bireylerin düşünen, sorgulayan, kendi kendine karar alabilen bir kişilik geliştirmesine katkı sağlayan bir gelişim aracıdır ve doğduğu andan itibaren çocuğun hayatına katmak çok önemlidir (Ural, 2013). Okul öncesi dönemde çocuklar dinlediklerini görseller sayesinde somutlaştırarak anlamlı hale getirmektedirler. Çocuklara okuma alışkanlığının kazandırılmasında çocuk kitapları güçlü bir etkiye sahiptir (Gürler 1999). Ayrıca çocuk kitapları, çocuklara iyi, kötü, doğru ve yanlış davranışları öğretmekle kalmayıp olaylar arasından nedensellik ilişkisi kurmalarına yardımcı olmaktadır. Onların kendilerini ifade etmelerine katkı sağlayıp duygusal gelişimlerini de desteklemektedir (Alpay, 1991). Çocuk kitapları, çocukların dil gelişiminin yanı sıra bilişsel, sosyal ve kişilik gelişimleri gibi alanlarda

Tülay Altındağ¹
İhsan Seyit Ertem²

How to Cite This Article

Altındağ, T. & Ertem, İ. S. (2024). "Hayale Dayalı Çocuk Kitaplarının Okul Öncesi Eğitimde Kullanılmasına Yönelik Öğretmen Değerlendirmeleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:10, Issue:2; pp:322-332. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10708527>

Arrival: 15 January 2024
Published: 27 February 2024

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdürü., MEB, Şehit Osman Eray Karademir Anaokulu, Ankara, Türkiye. ORCID: 0009-0006-7126-1218. ROR ID: <https://ror.org/00jga9g46>

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0002-1583-5591. ROR ID: <https://ror.org/054xkpr46>

gelişip ilerlemelerini sağlayan en etkili araçlar olarak gösterilmektedir (Bulut ve Kuşdemir, 2013). Yalçın ve Aytaş (2005) ise çocukların kitaplar aracılığıyla anadillerini daha doğru ve etkili bir biçimde kullandıklarını açıklamaktadır.

Çocukların hayal dünyalarını zenginleştirmek için onları masal, destan, efsane gibi hayale dayalı eserlerle tanıştırmak gerekir. Yapılan araştırmalar, erken çocukluk döneminde bilinçaltı değerler oluştuğu için özellikle dikkat edilmesi gereken bir dönem olduğunu göstermektedir. Erken çocukluk döneminde anlatım tarzına, dili becerisine ve hayal dünyasına katkıları nedeniyle hayale dayalı türlerden masal, destan ve efsane kullanılması gereken yazın türleridir (Işık ve Karakuş, 2017).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Okul Öncesi Dönem

Uslu, (2020) okul öncesi dönemin, bireyin gelişim sürecinde uzun süreli etkileri bulunan, karakter gelişiminin temel unsurlarının ortaya koyulduğu ve günlük yaşam becerilerinin kazanıldığı kritik bir süreci içerdiğini ifade eder. Ayrıca, okul öncesi çocukluk dönemi, çocukların dünyayı merak ettiği, ilgi duyduğu, keşfettiği, gelişmeye hazır olduğu bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu nedenle çocuk kitapları, biçim, içerik açısından bu dönem çocuklarının özelliklerine hitap etmelidir. Okul öncesi çocuğu kitabın ne olduğunu, sayfalarda neler olduğunu merak eder. Kitap bu merak duygusunu doyurabilmeyi başarır ve güzel anlar yaşatabilirse çocuk kitaba bağlanır. Ayrıca bu dönemde çocuk keşfetmeyi sever. Çocuğun keşfetme duygusuna hitap eden kitaplar çocuğun yaşadığı çevrede gördüklerini, doğal yaşamın öğelerini tanıtarak kendi dünyasını keşfetmesine yardımcı olur. Daha sonraki yaşlar için hazırlanan hikâye kitaplarında verilen bilgiler, çocuğun merakını harekete geçirir ve soruşturmaya, araştırmaya, keşifte bulunmaya yönlendirir. Okul öncesi dönem çocuklarının başka bir özelliği de gülmeyi, eğlenmeyi sevmesidir. Onları eğlendiren, güzel zaman geçirmesini sağlayan kitaplar her zaman ilgilerini çeker. Hikâyelerde neşeli olayların, eğlendirici karakterlerin olmasından keyif alırlar. Son olarak, bu dönem çocuğu çok hareketli olduğu için kendisine okunan hikâyelerin de dinamik, canlı ve olayların hızlı gelişmesini ister. Bu hareketlilik içerisinde çocukların odaklanma süresi oldukça kısadır. Sabırsız ve dikkati dağılan okul öncesi çocukları uzun hikâyelere dayanamaz. Onları kitaplara alıştırmak isterken kitaplardan kopmasına sebep olabiliriz (Ural, 2013).

Çocuk Kitapları

Çocuk kitapları, çocukların yazılı ve görsel kültürle etkileşimini destekleyen önemli bir araçtır. Bu kitaplar, çocukların okuma alışkanlığı kazanmasına ve yetişkinler dünyasında aktif bir rol almalarına katkı sağlayan etkili bir uyarıcıdır. Kitap-çocuk ilişkisi, çocuklara insanlar, hayvanlar ve doğa gerçekliğini keşfetme, tanıma ve anlama fırsatı sunar. Ayrıca, çocuklarla yaşam arasında güçlü bir bağ kurar, onları yaşama ortak eder. Bu ortaklık, çocukların beğenilerini, duygularını ve düşüncelerini şekillendirir, değiştirir ve geliştirir. Çocuk kitapları, duygu ve düşünce evrenleri için yeni ve özgün beslenme kaynakları sunar, bu da çocukların anlama ve anlatma becerilerini güçlendirir. Kişilik gelişimi sürecine ve toplumsallaşmaya önemli katkılarda bulunur. Oyuncaklar gibi, kitaplar da çocukların oyun gereksinimlerini karşılamada önemli bir rol oynar. Ancak kitaplar, görsel ve içerik özellikleriyle çocukların ilgi ve beğeni alanlarına odaklanarak sadece eğlendirmekle kalmaz, aynı zamanda çocuklarla doğal bir etkileşim ortamı oluşturarak yeni davranışları kazandırmaya da odaklanır. Sonuç olarak, çocuk kitapları, çocukların genel gelişimi için kritik bir araçtır. Bu kitaplar, çocukları okumaya teşvik eder, keşfetmelerine yardımcı olur ve onları zengin bir dünya ile buluşturarak kişisel ve toplumsal gelişimlerine katkıda bulunur (Gönen, 2013).

Diğer taraftan, öğretmenlerin okul öncesi müfredatında yer alan Türkçe-dil etkinliklerini gerçekleştirmek için sınıflarında kitaplık oluşturarak bu kapsamda çalışmalar yapmaları beklentisi bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerin seçtikleri çocuk kitapları ve bu kitapların biçimsel, içerik ve pedagojik özellikleri kitapların çocuklar üzerinde oluşturdukları uzun süreli izler göz önünde bulundurulduğunda ne kadar kritik öneme sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır (Uslu, 2020).

Hayale Dayalı Çocuk Edebiyatı Türleri

Hayale dayalı çocuk edebiyatı türleri içerisinde masal, fabl, destan, efsane, hikâye, şiir, fıkra ve roman yer almaktadır. Çocuk edebiyatı geniş bir kapsama sahiptir ve farklı yaş gruplarına hitap eden çeşitli türleri içermektedir. Çocuk edebiyatındaki türler, çocukların yaşlarına, ilgi alanlarına ve okuma becerilerine uygun olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu türler, çocukların okuma alışkanlıklarını geliştirmelerine, hayal güçlerini genişletmelerine ve dünyayı keşfetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu araştırma içerisinde de çocuk edebiyatının hayale dayalı türleri incelenmiştir. "Hayale dayalı tür," genellikle gerçek dünyadan ziyade yazarın hayal gücünden ve yaratıcılığından beslenen bir türü ifade eder. Bu tür, fantastik öğeler, olağanüstü durumlar, farklı dünyalar veya

karakterler içerebilir. Çoğu zaman gerçekçi olmayan unsurlar içerir ve okuyucuları farklı bir gerçeklik düzleminde gezdirmeyi amaçlar.

Masal

Masallar, toplumu eğitmek adına önemli bir araç olarak kabul edilir. İnsanlar, kendi yaşam gerçeklerini, çözüm önerilerini ve beklentilerini masal olaylarına ve kahramanlarına yükleyerek kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Yüzyıllar boyunca masallar, gelecek kuşakları uyarmanın, eğitmenin ve yaşamın zorluklarına karşı onları hazırlamaya çalışmıştır (Yılmaz, 2012). Günümüzde masalların okul öncesinden başlayarak ilköğretimin sonuna kadar çocukların dil becerilerini geliştirmekte kullanıldığı görülmektedir, ayrıca anne babalar içinde çocuğuyla iletişim kurabilmeleri için oldukça önemli bir araçtır (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Masal hakkında birçok tanımlamalar mevcuttur, bunlardan bazıları şu şekildedir: "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâyelerdir" (TDK, 2005). "Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır" (Boratav, 1997). Yapılan tanımlardan da görüldüğü üzere en çok dikkatimizi çeken durumlardan biri masalların hayal ürünü olması, yer ve zamanın belirsiz kahramanların ise gerçek dışı olmasıdır. Masal hayale dayalı bir tür olduğu için kahramanları da buna paraleldir; insanlar, insanüstü varlıklar, hayvanlar, ağaçlar, taşlar her biri bir masal kahramanı olabilirler (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Masal kahramanları bazen doğüstü veya olağanüstü yeteneklere sahip olabilirler. Bu yetenekler, hikâyenin fantastik veya masalsı öğelerini vurgular. Aynı zamanda masal kahramanları toplumsal değerleri ve normları temsil ederler, genellikle de zorluklarla karşılaşır, ancak kararlılık ve cesaretleri sayesinde bu zorlukların üstesinden gelirler. Bu durum, dinleyici veya okuyuculara toplumsal beklentiler ve değerler hakkında düşünceleri için bir fırsat sunar. Masallar için önemli etkenlerden bir diğeri ise tekerlemelerdir. Tekerlemeler masalın başında ya da sonunda kelimelerin ses benzerliklerinden yararlanarak yarı anlamlı ya da yarı anlamsız söz dizileridir. Tekerlemelerin aslında masalla doğrudan bir alakası yoktur yalnızca dinleyicinin ya da okuyucunun ilgisini çekmek ve onu masal dünyasına hazırlamak için kullanılır (Arıcı, 2009).

Masalların zaman ve yeri de tamamen hayale dayalıdır. Masallarda zaman, genellikle olayların gelişimine ve masalın atmosferine katkı sağlamak amacıyla esnek bir şekilde kullanılır. Masallar genellikle "Bir varmış, bir yokmuş" gibi geleneksel açılışlarla başlar ve zamansal bir bağlam oluşturulur. Bu zaman kavramları bir taraftan çocuklarda merak uyandırırken diğere taraftan da hayal etmeye sevk etmektedir. Masalların etkisi masal anlatıcısının yetkinliğiyle paraleldir. Anlatıcı bilgili, birikimli, hoşsohbet ve hepsinden öte iyi bir konuşmacıysa masalda o kadar çocuğu etkilemektedir (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Masalların çeşitli açılardan birey ve topluma yararlarının yanı sıra çocuklara da önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir. Masallar çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine pek çok yönden katkıda bulunan değerli araçlardır. Bu nedenle, çocuklarla düzenli olarak masal anlatmak ve okutmak çocukların eğitimine katkı sağlayacaktır. Yapılan araştırmalarda masalların özellikle okul öncesi çocuklarda merak duygularını uyandırarak, soru sorma cesareti kazanmalarına katkı sağladığını, çocukların kelime hazinelerinin gelişmesi, algılama güçlerinin masallarla artırılarak çocuğun okula hazır hale gelmesini sağlamaktadır aynı zamanda çocuklar, masal kahramanlarının mücadeleleri içinde sabrı, çabayı, dürüstlük gibi değerleri öğrenirler (Bingöl, 2022). Tüm bu katkılarının yanı sıra masallar çocukların dinleme becerilerini geliştirir, okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olur, çocuklara planlı olmayı öğretir, konuşma becerisini geliştirmeye katkı sağlar ve toplumun kültürünü aktarılmasına yardımcı olmaktadır (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016).

Çocuk masalları, dünya genelinde birçok kültürde ortaya çıkan ve nesilden nesile aktarılan klasik eserlerden oluşur. Çocuk masalları arasında yaygın olarak bilinen klasiklerden bazıları: Kırmızı Başlıklı Kız: Charles Perrault ve Grimm Kardeşler gibi pek çok yazar tarafından farklı versiyonları yazılan bu masal, genellikle bir kızın ormanda bir kurtla karşılaşması etrafında döner. Cinderella (Külkedisi): Külkedisi, farklı kültürlerde farklı versiyonlarına sahip olan klasik bir masaldır. Genellikle kötü üvey annesi ve üvey kız kardeşleri tarafından kötü muameleye uğrayan bir kızın, bir peri yardımıyla prensle buluşmasını konu alır. Uyuyan Güzel: Perrault'un yazdığı "La Belle au bois dormant" ve Grimm Kardeşlerin "Dornröschen" adı altında yayımladığı bu masal, bir prensin öpücüğüyle uykusundan uyanan bir güzel kızın hikâyesini anlatır. Pamuk Prenses: Grimm Kardeşlerin derlediği bu masal, bir kötü kalpli kraliçenin üvey kızı Pamuk Prenses'in öyküsünü anlatır. Yedi cüce ve sihirli bir ölümsüzlük elması gibi unsurlar içerir. Alice Harikalar Diyarında: Lewis Carroll tarafından yazılan bu klasik, Alice'in tavşan deliğine düşmesi sonucu karşılaştığı fantastik maceraları konu alır. Peter Pan: J.M. Barrie'nin yazdığı bu masal, Peter Pan'ın Wendy ve kardeşleriyle birlikte Kâşif Ülkesi'nde yaşadığı eğlenceli maceraları anlatır. Pinokyo: İtalyan yazar Carlo Collodi'nin yazdığı Pinokyo, ahşap bir kuklanın gerçek bir çocuğa dönüşme hikâyesini anlatır. Altın Saçlı Kız: Grimm Kardeşler'in derlediği bu masal, Rumpelstiltskin adındaki kahramanın altın saçlı bir kızın beceriksiz krala yardım etmesi ve ortaya çıkan zorlukları konu alır. Bu klasik çocuk masalları, kültürel zenginlikleri ve öğrettikleri değerler nedeniyle hâlâ dünya genelinde sevilip okunan eserlerdir. Türk kültüründe de zengin bir masal geleneği

bulunmaktadır. Türk masalları arasında klasikleşmiş bazı örnekler: Keloğlan Masalları: Keloğlan, Anadolu halk masallarında sıkça karşılaşılan bir karakterdir. Genellikle zekâsı ve dürüstlüğüyle tanınan Keloğlan'ın maceraları, çocuklar için eğlenceli ve öğretici bir içerik sunar. Dede Korkut: Dede Korkut Hikâyeleri gibi epik destanlar, Türk masal ve efsanelerinin önemli bir kısmını oluşturur. Bu destanlar genellikle kahramanlık, adalet, sadakat ve ahlaki değerleri içerir. Bit Hatun Ve Pire Bey: Anadolu'da sıkça anlatılan hikâyelerden biridir. Pire Mehmet, halk arasında bilgelik ve zekâ sembolü olarak kabul edilen bir karakterdir.

Fabl

Latince hikâye anlamına gelen "Fabl" genellikle ahlaki ya da öğretici bir amacı olan kısa bir hikâyeyi anlatan bir edebi türdür. Fabllar, genellikle hayvan karakterler aracılığıyla insan davranışlarını temsil eder ve bir ders ya da ahlaki bir öğreti içerirler. Bu hikâyeler genellikle kısa, öğretici ve kolayca anlaşılır bir formatta yazılır. Kahramanı hayvanlar olan bu türde kişileştirme ve dillendirme sanatlarına bolca yer verilir, eserlerde hayvanların geçmesi çocukların hikâyeye karşı meraklarını artırarak dikkatlerinin yoğunlaşmasını sağlayabilir ancak hikâyede verilen mesajın dolaylı yoldan veriliyor olması, küçük yaştaki okuyucuların olayı yorumlamalarında güçlük çekmelerine neden olmaktadır (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Fabl, tarihi boyunca Doğu ve Batı edebiyatlarında devlet adamı yetiştirme geleneğinden beslenerek, eğitim alanında önemli bir referans haline gelmiştir, Doğu'da, bu türün ilk örnekleri eski Hint edebiyatında Pançatantra Masalları'nda görülmüştür ancak, en eski ve ilginç örneklerden biri, Beydeba'nın "Kelile ve Dimne" adlı eseridir (Vicir, 2022). Batı edebiyatında fabl, Aisopos ve La Fontaine gibi ünlü yazarlarla özdeşleşmiştir fakat bilinen ilk fabl örneğini Hesiod'un "Atmaca ile Bülbül" öyküsüyle sunmuştur. Fablların temel amacı, öğretici bir mesaj iletmek ve genellikle devlet adamlarının, liderlerin ve genç nesillerin eğitiminde kullanılan etkili bir araç olmuştur. Doğu ve batı kültürlerinde, fablların farklı örnekleri ve yazarları bulunsa da, ortak bir özellikleri insanlık durumlarına dair evrensel mesajlar içermeleridir. Fabl türünün çocuk eğitimi için birçok olumlu yanı bulunmaktadır, genellikle karakterler aracılığıyla ahlaki değerleri aktarır. Bu, çocuklara doğru ile yanlış, dürüstlüğü, adaleti, dostluğu ve saygıyı öğretme konusunda etkili bir yol sağlar. Fabllar, karakterlerin karşılaştığı zorluklar ve çözüm yolları üzerinden yaşam becerilerini geliştirme konusunda öğretici olabilir. Çocuklar, hikâyelerden çıkardıkları derslerle sorun çözme yeteneklerini güçlendirebilirler. Farklı karakterlerin perspektiflerini ve duygularını anlatarak çocukların empati geliştirmesine yardımcı olabilir. Karakterler arasındaki ilişkileri anlama ve başkalarının duygularını anlama yeteneği, çocukların sosyal gelişimine katkıda bulunabilir. Fabllar, çocukların kelime dağarcığını genişletmelerine ve dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Farklı karakterler, olaylar ve öğretiler aracılığıyla dil becerilerini güçlendirmek için çeşitli olanaklar sunar ayrıca eğlenceli ve ilgi çekici hikâyelerdir. Bu, çocukları okumaya teşvik eder ve öğrenme sürecini daha keyifli hale getirir. Eğlenceli bir anlatım, çocukların hikâyelere daha fazla ilgi göstermelerini sağlar. Bu nedenlerle, fabl türü çocukların karakter gelişimi, ahlaki değerlerin kazanılması ve eğitim sürecinde olumlu etkiler bırakma açısından değerlidir (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016).

Destan

Anonim edebiyatın çeşitli türleri arasında yer alan masallar, efsaneler ve destanlar, bir milletin kültürel hafızasını şekillendiren temel unsurlardan biridir. Geleceğin liderleri olacak çocuklar, erken çocukluk dönemlerinde millî hafızayı oluşturan bu öykülerle büyümekte olup kendi kültürlerine ait masallar, efsaneler ve destanlar sayesinde çocuklar, kültürel kökenlerini, değerlerini ve geçmişlerini daha derinden anlama fırsatı bulurlar (Işık ve Karakuş, 2017). Bu noktada, çocukların bu geleneksel öykülerle büyümesi, kendi kimliklerini daha iyi kavramalarını sağlayarak kültürel bağlarını güçlendirmekte ve toplumlarına daha bilinçli bireyler olarak katkıda bulunmalarını desteklemektedir. Destanlar genellikle kahramanlık, efsanevi olaylar ve büyük mücadelelerle dolu uzun şiirsel öykülerdir. Ancak, çocuk edebiyatındaki destanlar genellikle hafifletilmiş bir dil ve çocuklara uygun temalar içerecek şekilde adapte edilmiş hikâyeler olabilir. Çocuk edebiyatında destanlar, genellikle ahlaki değerler, karakter gelişimi ve hayal gücüne odaklanan öğretici hikâyeler içerir. Destanlar, sadece iyilikleri ve güzellikleri değil, aynı zamanda kötülükleri, kıskançlıkları ve fesatlıkları da doğal bir şekilde yansıtan öykülerdir bu epik hikâyeler, insan doğasının çeşitliliğini ve toplumsal ilişkilerdeki zorlukları anlatarak gerçekçi bir bakış sunar (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Destanların dili, bağlı oldukları toplumun zengin kültürünü en güzel şekilde ifade eder. Bu büyük anlatılar, toplumun değerleri, ahlaki normları ve yaşam tarzını içererek bir milletin kolektif hafızasını oluşturur. Destanlar, çocuk edebiyatı açısından önemli bir rol oynar ve çocukların gelişimine bir dizi olumlu katkıda bulunabilir. Çocuklar için uyarlanmış destanlar, onların edebi zevklerini artırabilir, ahlaki değerlerini güçlendirebilir ve kültürel bağlamda derinlemesine bir öğrenme deneyimi sunabilir.

Efsane

Efsaneler, topluluklar arasında nesilden nesile aktarılan, zamanla değişebilen ve çoğu kez gerçek ile efsane arasındaki sınırların belirsiz olduğu hikâyelerdir. Efsaneler genellikle edebiyat, sözlü gelenekler, resim sanatları ve

diğer kültürel ifade biçimleri aracılığıyla yayılır. Bu hikâyeler, insanların varoluşsal sorulara cevap aradıkları, değerleri ve normları anlamaya çalıştıkları, tarihi olayları yorumladıkları ve toplulukları bir arada tutan ortak bir hafıza oluşturdukları önemli araçlardır. Efsanelerde kültürümüzün derin izlerini görmek mümkündür, çocuklara anlatarak onların kültürümüzü, anlamasına, tanınmasına ve benimsemesine yardımcı olabiliriz. Çocuğun hayal dünyasını geliştirebilmek için efsanelerden yararlanılabilir ancak çocuk için seçilen efsanelerde oldukça dikkati olmamız gerekir (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Efsaneler, bir topluluğun kültürel kimliğini yansıtarak çocuklara kendi köklerini anlamada yardımcı olabilir. Bu hikâyeler, geçmişin, geleneklerin ve değerlerin bir parçası olarak çocuklara aktarılır, zengin bir dil kullanımına sahiptir ve bu da çocukların kelime dağarcıklarını genişletmelerine ve dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Şiir

Şiir, insanoglunun en eski anlatım biçimlerinden biridir. Kısa mısralardan oluşan yapısı ve içsel ahenk, özellikle çocuklar üzerinde düz yazıya göre daha etkileyici bir şekilde işler. Şiir, sadece kelimelerle değil, aynı zamanda sesin melodik düzeniyle de çocukları etkileyerek onların algı dünyasına renk katmaktadır. Şiir, çocuklara kavramları öğretmenin oldukça etkili bir yoludur, şirin ritmik yapısı, öğrenilen bilgilerin çocuğun zihninde daha kalıcı olmasına yardımcı olur ve bu süreci keyifli kılar ancak, didaktik öğelerin şiirin özüne zarar verebileceği düşünülerek, çocuğun düşünmeye yönlendirilmesi, ona öğüt vermektense daha etkili bir yaklaşım olabilir (Açık ve Önkaş, 2009). Çocuk için yazılan şiirlerde tüm duygular işlenebilir, umutsuzluktan başka (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016). Çocuk şiirlerinin belirgin özellikleri, çocuğun yaş ve bilgi seviyesine özel olarak tasarlanmış olmasıdır. Çocuk şiirleri, çocukların algılama ve anlama düzeylerine hitap etmeli, onların dünyasına dokunmalıdır. Bu bağlamda, okul öncesi çocuklarla ilkököl birinci sınıf öğrencilerinin ilgisini çekecek farklı özelliklere sahip olmalıdır. Örneğin, okul öncesi çağındaki çocuklar genellikle daha basit ve güldürücü şiirleri tercih ederler. Bu tür şiirler, sözcük oyunlarına, tekerlemelere ve eğlenceli anlatımlara odaklanabilir. Çocuklar, bu şiirlerle hem eğlenir hem de dil becerilerini geliştirirler. İlkoköl birinci sınıfa devam eden çocuklar ise genellikle daha karmaşık konulara ilgi gösterirler. Bu nedenle, şiirler onların dünyasındaki temel unsurlara odaklanmalıdır. Güldürücü şiirler, çocukların günlük yaşantılarından komik olayları anlatırken, betimsel şiirlerde ise doğa, hayvanlar ve çevre gibi gözlemleyebilecekleri konular ele alınabilir. Bu özellikler, çocuk şiirlerinin çocukların yaş gruplarına uygun şekilde tasarlanması ve onların eğitime katkıda bulunması için önemlidir (Şirin,2000). Edebiyat eserleri konu bakımından geniş bir yelpazede yer alır ve çocuk şiirleri için de belirli bir sınırlama getirilemez. Ancak, eğitim ve öğretim açısından değerlendirildiğinde, çocukların düşünsel, ruhsal, sosyal gelişimine katkı sağlayacak konulara öncelik verilmesi önemlidir. Bu bağlamda, çocuk şiirlerinin taşıması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Çocuk şiirleri, Türkçenin zenginliğini yansıtarak dilin çeşitli kullanım özelliklerine dikkat çekmelidir. Günlük Konuşma Dilinin İmkânlarından Yararlanmalı: Şiirler, çocukların günlük konuşma dilini anlamalarına ve kullanmalarına yardımcı olmalıdır. Dilin doğallığı ve anlaşılabilirliği ön planda olmalıdır. Doğal Söyleyişin Yanı Sıra İfade Güçlü ve Derin Olmalı: Şiirler, sadece doğal bir söyleyişe sahip olmakla kalmayıp aynı zamanda ifade gücü yüksek ve derin anlam içermelidir. İmgeler Çocuğun Hayal Dünyasını Canlandırarak Türde Olmalı: Şiirler, çocukların hayal dünyasını zenginleştirecek ve canlandıracak imgeler içermelidir. Ancak bu imgeler, çocukların anlamakta zorlanmayacağı şekilde olmalıdır. Kapalı İmgeler Bulunmamalı: Şiirlerde, açık ve anlaşılır imgeler kullanılmalıdır. Kapalı imgelerden kaçınılarak çocukların kolayca anlamasına olanak tanınmalıdır. Çocuğun Anlamakta Zorlanacağı Söyleyişler, Benzetmeler, Mecazlar Olmamalı: Şiirler, çocukların anlamakta zorlanacağı karmaşık söyleyişlerden kaçınılmalıdır. Benzetmeler ve mecazlar basit ve açık bir şekilde kullanılmalıdır. Çocuksu Duygu ve Coşkuları İfade Etmeli: Şiirler, çocukların duygusal dünyasına hitap ederek sevgi, merak, coşku gibi duyguları yaşatmalıdır. Edebi Sanatları Barındırmalı: Şiirler, edebi sanatları içermeli; metaforlar, teşbihler, ritim gibi unsurları barındırmalıdır. Bu özelliklerle donatılmış çocuk şiirleri, hem eğlenceli hem de öğretici bir deneyim sunarak çocukların dil becerilerini geliştirmelerine ve duygusal zenginlik kazanmalarına yardımcı olabilir (Balta, 2021). İlköğretim ders kitaplarında bulunması istenen temalar (Atatürk, Sağlık, çevre, birey ve toplum değerlerimizdir bunlardan ayrı olarak diğer dördü ise kitap yazarının belirleyeceği ya da programda öngörülen temalardan seçilir. Türk edebiyatında çocuk şiiri, çocukların dünyasına hitap eden, onların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını yansıtan özel bir türdür. Türk edebiyatında çocuk şiiri geleneği, çeşitli dönemlerde farklı şairler tarafından zenginleştirilmiştir. İşte Türk edebiyatındaki çocuk şiiri ile ilgili bazı önemli örnekler ve temsilciler: Bestami Yazgan: Bestami Yazgan, Türk şair ve yazardır. Çocuk edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş, çocuklar için yazdığı şiirlerle tanınmıştır. Yazgan, eserlerinde genellikle sevgi, doğa, hayvanlar gibi temaları işler ve çocukların dünyasına seslenir. Fazıl Hüsnü Dağlarca: Türk edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, sade ve etkili bir dil kullanarak geniş bir okur kitlesi kazanmıştır. Çocuk şiiri alanında da eserler vermiş ve çocukları düşünsel olarak geliştiren, eğlenceli şiirler kaleme almıştır. Mustafa Ruhi Şirin: Mustafa Ruhi Şirin, Türk şairi ve yazardır. Çocuk edebiyatına olan katkılarıyla bilinir. Eserlerinde çocuklara yönelik eğitici ve öğretici temaları işler. Mustafa Ruhi Şirin'in şiirlerinde masalsı öğeler ve güçlü bir anlatım dikkat çeker. Ülkü Tamer: Ülkü

Tamer, Türk edebiyatında önemli bir yer edinmiş şair ve yazardır. Eserlerinde genellikle insana dair temaları işlemiş, çocuk şiiri alanında da başarılı eserlere imza atmıştır. Şiirlerinde çocukların duygu dünyasına odaklanmış ve onlara seslenmiştir. Türk edebiyatında çocuk şiiri, bu ve benzeri birçok şairin katkılarıyla zengin bir geleneğe sahiptir. Her şair, kendi dönemindeki çocukların anlayabileceği, duygusal olarak etkilenebileceği eserler üretmek çocuk şiirinin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Öykü (Hikâye)

Hikâyeler, genellikle masallara göre daha gerçekçi ve romana göre daha kısa bir anlatım sunan yazı türleridir. Bu edebi form, genellikle olmuş veya olması mümkün olayları içerir. Hikâyelerde, olay örgüsü daha sade ve odaklıdır, şahıs kadrosu daha azdır ve karakterlerin derin ruh tahlillerine fazla yer verilmez. Tipik olarak, bir hikâyeye, tek bir olaya odaklanarak bu olayın gelişimini ele alır. Bu nedenle, kısa ve etkili bir anlatım tarzına sahip olan hikâyeler, okuyuculara belirli bir duygu veya düşüncüyü hızlı bir şekilde iletmek için ideal bir form sağlar. Çocuk hikâyeleri, çocukların dünyasını keşfetmelerine, öğrenmelerine ve duygusal gelişimlerine katkıda bulunan önemli bir edebi türdür. Çocuk hikâyelerinde bulunması gereken bazı özellikler vardır. Hikâyeler, dil ve edebiyat açısından sağlam bir kurguya sahip olmalıdır; çünkü bu, okuyuculara metni anlamlı ve akıcı bir şekilde iletmek için gereklidir. Aynı zamanda, çocuk hikâyeleri estetik yönden zenginleştirilmeli ve özenle seçilmiş kelimelerle, güzel bir dil kullanımıyla kaleme alınmalıdır. Bu, çocukların dil becerilerini geliştirmelerine ve estetik anlayışlarını zenginleştirmelerine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda hikâyelerin çocukların ilgi alanlarına hitap etmeli ve onların dünyasını anlamaya yönelik olmalıdır. Aynı zamanda, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek amacıyla, içerdikleri unsurların zarar verici olmaktan uzak olmasına özen gösterilmelidir. Bu, çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesine katkı sağlayacak, olumlu değerleri benimsemelerine yardımcı olacak bir okuma deneyimi sunmanın önemini vurgular. Çocuk hikâyelerinde yer alan olaylar, çocukların anlayabileceği ve bağ kurabileceği türden olmalıdır. Ayrıca, uzun tasvirlerden kaçınılmalı ve karmaşık ilişkilere girmemelidir. Bu, çocukların hikâyenin içine daha kolay girebilmelerini, olayları takip edebilmelerini ve karakterlerle daha rahat bir şekilde duygudaşlık kurabilmelerini sağlar. Okunan hikâyeler çocuklara yeni kelimeler öğrenme fırsatı tanımalı, ancak aynı zamanda metindeki bilinmeyen kelimelerin fazlalığından kaynaklanan sıkılmalı önlemelidir. Çocukların dil becerilerini geliştirmelerine olanak sağlarken, onları metne bağlı tutacak ve okuma deneyimini keyifli hale getirecektir. Hikâyeler, çocukların iç dünyasında olumsuz duygusal çelişkilere yol açmamalıdır; yorgunluk, karamsarlık veya umutsuzluk gibi olumsuz tutumları içermemelidir. Bu şekilde, çocuklar pozitif bir okuma deneyimi yaşayabilir ve hikâyenin etkileşimli atmosferinde olumlu duygusal deneyimlere odaklanabilirler. Hikâyelerde doğrudan öğüt vermek yerine, olayların veya karakterlerin özellikleri üzerinden çıkarılabilecek dersleri vurgulamak önemlidir. Böylece, çocuklar sadece hikâyeyi okuma deneyimini yaşamakla kalmaz, aynı zamanda içerdikleri olaylardan veya kahramanların özelliklerinden bir şeyler öğrenme ve değerli dersler çıkarma fırsatına sahip olurlar (Ungan, Arıcı ve Şimşek, 2016).

Fıkra

Fıkralar ince anlamlar, güldürücü öğeler taşıyan kısa öykülerden oluşur. Nasrettin Hoca, Kayserili, İncili Çavuş, Bektaşî, Temel fıkraları gibi birçok fıkra çeşidi bulunmaktadır. Yoksulluk, bir özür, inanç, felaket, alay, küçümseme gibi konular, fıkra konuları olarak söylenebilir. Çocuk edebiyatını yakından ilgilendiren fıkralar sayesinde olaylara güldürü tarafıyla yaklaşan çocukların mizah yönü gelişir. Olayların güldürü tarafına yaklaşımları başlar. Pratik zekâyı işleyip güçlendirme gibi bir avantajı da bulunan fıkra, çocuklar tarafından hayatın soyut ve somut yanlarındaki çok renkliliği tanımlarını sağlar. Bir Bektaşî fıkrasının Nasreddin Hoca fıkrasına benzememesi, bir Karadenizli fıkrasının Doğu Anadolu'nun fıkrasından farklı olması, bu çok renkliliktendir diyebiliriz. Fıkralar dilden dile aktarılan, sözlü gelenek ürünleridir. Halkın pratik zekâsını ve espri gücünü de yansıtan fıkraların nükte, yergi, eleştiri ve mizah unsurları taşıdıkları için güldürmek, düşündürmek, hoşça vakit geçirmek gibi işlevleri bulunmaktadır. Genellikle günlük yaşamdaki karşıtlıkların vurgulandığı fıkraların olumsuzlukları yerip alaya alma ve eleştirme gibi özellikleri vardır (Şimşek, 2002).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, hayale dayalı çocuk kitabı türlerinin (masal, öykü, şiir, destan, efsane, fıkra, okul öncesi eğitimde kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerini değerlendirmektir.

Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi, "Hayale dayalı çocuk kitaplarının okul öncesi eğitim sürecinde kullanımına yönelik öğretmen değerlendirmeleri nelerdir?" şeklinde ifade edilebilir.

Araştırmanın amacına yönelik belirlenen alt problemler ise şunlardır:

Okul öncesi öğretmenlerinin değerlendirmelerine göre;

1. Hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanım durumu nasıldır?
2. En sık kullanılan/tercih edilen hayale dayalı çocuk kitabı türleri nelerdir?
3. Sınıf içinde kullanılan okuma etkinlikler nelerdir?
4. Hayale dayalı çocuk kitaplarının çocukların eğitim ve gelişim sürecinde yararları nelerdir?
5. Hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanımına yönelik sorunlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Öğretmenlerin hayale dayalı çocuk kitapları ile ilgili değerlendirmelerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Subaşı ve Okumuş, (2017) durum çalışmasını “tek bir durum ya da olayın derinlemesine boyamsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntem” olarak tanımlamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, güncel bir durumun bütün olarak ayrıntılı olarak doğal ortamında incelenmesini ve anlaşılmasını kapsayan durum çalışmasında genellikle görüşme, gözlem veya doküman incelemesi gibi nitel araştırma teknikleri kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; aktaran Uslu, 2020). Durum çalışmalarında temel amaç, nedensel bağlantıları keşfetmektir, olayların ve davranışların kategorileri tanımlanmaya çalışılır. Kısaca, durum çalışmalarını, kendi gerçek şartlarında meydana gelen olayları farklı veri toplama araçları kullanarak zengin bir şekilde ayrıntılı olarak tasvir etmeye çalışan ve derin temelleri olan çalışmalar olarak özetleyebiliriz (Hancock & Algozzine, 2006; aktaran Subaşı ve Okumuş, 2017).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Çalışma grubunu Ankara ilinde resmi okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan, üniversite ve lisansüstü eğitim mezunu, 4-20 yıl arası değişen hizmet süresine sahip, 25-40 yaş aralığında yer alan, 14 kadın öğretmen oluşturmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Özellikler	f
Cinsiyet	Kadın	14
	Erkek	-
Eğitim	Lise	-
	Üniversite	12
	Lisansüstü	2
Mesleki Kıdem	1-5	1
	5-10	8
	15-20	5
	20+	-

Veri Toplama Araçları ve Veri Toplam Süreci

Veriler, araştırmanın amacı ve çerçevesi doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Hayale dayalı çocuk kitaplarının okul öncesi eğitim sürecinde kullanımına yönelik öğretmen değerlendirmelerine ulaşmak amacıyla hazırlanan beş açık uçlu sorudan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu öncelikle alan uzmanı üç akademisyen ve iki alan öğretmeni tarafından incelenmiş ve geri bildirimleri alınmıştır. Alan uzmanı görüşleri doğrultusunda bir soru içerik örtüşmesi nedeniyle yeniden düzenlenmiştir. Böylece toplam beş sorudan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu, okul öncesi öğretmenlerin kendi kurumlarında bulunan toplantı salonunda, bireysel olarak, 30 dakikalık süre içerisinde, tek oturumda uygulanmış ve kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analizi içerik analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinin amacı, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramları ve ilişkileri ortaya çıkarabilmektir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Veri analizi dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Öncelikle elde edilen veriler incelenerek kodlanmış, ikinci aşamada temalara ulaşılmış, üçüncü aşamada kodlar ve temalar düzenlenmiş ve son aşamada ise bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin hayale dayalı çocuk kitapları ile ilgili değerlendirmelerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırma için elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucu ulaşılan bulgular ortaya konulmuştur.

Verilerin analiz edilmesi sonucunda bulgular 5 tema altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla şunlardır:

1. Hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanım durumu.
2. En sık kullanılan/tercih edilen hayale dayalı çocuk kitapları türleri.
3. Sınıf içi kitap okuma etkinlikleri.
4. Hayale dayalı çocuk kitaplarının çocukların eğitim ve gelişim sürecinde yararları.
5. Hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanımına yönelik sorunlar.

Hayale Dayalı Çocuk Kitaplarının Eğitim Sürecinde Kullanım Durumuna İlişkin Bulgular:

İlk olarak öğretmenlere eğitim süresinde hayale dayalı çocuk kitapları kullanma durumuna ilişkin soru yöneltilmiştir. Çalışmaya katılan 14 okul öncesi öğretmenin tamamı, çocuk kitaplarını etkin olarak süreçte kullandıklarını ifade etmişlerdir. Gerekçe olarak ise 4 öğretmen kelime dağarcığını geliştirmesini, dil gelişimine katkıda bulunmasını (3 Öğretmen), hayal gücünü geliştirmesini (3 öğretmen), iletişim becerisini geliştirmesini, dinleme, konuşma ve kendini ifade etme becerilerini geliştirmesini, eğitim sürecini desteklemesini ve okuma alışkanlığı kazandırmasını ileri sürmüşlerdir.

Örneğin, Ö6 “Evet, masal, öykü gibi hayale dayalı çocuk kitaplarını eğitim sürecinde etkin olarak kullanıyorum. Çünkü çocukların kelime hazinelerinin genişlemesine destek oluyor. Bunun yanı sıra öğrenciye verdiğimiz bir kavram ya da konunun pekiştirilmesi, desteklemesi için görsellerle destek oluyor. Öğrencinin hayal gücünü genişletiyor. Dil ve konuşma noktasında desteklenmesinde, topluluk içinde kendini ifade ederek özgüvenin gelişmesinde katkı sağladığını düşünüyorum.”

Benzer şekilde Ö1 “Evet kullanıyorum. Kitaplarla dış dünyayı, merak ettiği şeyleri öğreniyoruz. Çocukların dil gelişimlerini ve kelime dağarcığını zenginleştiriyor. Ben kitap okurken çok iyi dinleyici oluyorlar. Bazı kitaplarda alışkanlıklar kazanmalarına yardımcı oluyor.”

Ö7 ise “Hayale dayalı çocuk kitapları, çocukların iletişim becerilerini geliştirmek için mükemmel bir araçtır. Onlara ayrıca kitap okumanın ne kadar keyifli bir etkinlik olduğunu gösteriyorum.”

Ö13 “Oldukça fazla kullanıyorum. Sınıf içinde yürüttüğüm proje sayesinde, kitaplarla zaten iç içeyiz. Ben onlara kitaplar bizim en değerli dostlarımız olduğu mesajını veriyorum böylece hem öğreniyor hem de gelişimlerini destekliyoruz.” Şeklinde bütün öğretmenler görüş ve değerlendirmelerini olumlu olarak ifade ettiler.

En Sık Kullanılan/Tercih Edilen Hayale Dayalı Çocuk Kitapları Türlerine İlişkin Bulgular:

İkinci soru olarak öğretmenlere en sık kullandıkları/tercih ettikleri çocuk kitapları sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu sorunun cevabında birden fazla tür belirtebilecekleri açıklanmıştır. Tablo 2’de görüldüğü üzere, öğretmenler en çok öykü (hikâye) türünde hayale dayalı kitapları tercih etmektedir (14 öğretmen). Ardından masal türü gelmektedir (12 öğretmen). Diğerleri sırasıyla bilmece (8 öğretmen), şiir ve tekerleme (2 öğretmen). Fıkra, efsane, destan gibi hayale dayalı çocuk kitabı türlerini öğretmenlerden hiç biri tercih etmemektedir.

Tablo 2: Öğretmenleri En Sık Kullandıkları/Tercih Ettikleri Hayale Dayalı Kitap Türleri

Tür	f	Gerekçeler
Masal	12	Hayal gücünü geliştirme Gelişim düzeylerine uygun olması Dil gelişimi Yaratıcılığı artırma Kelime hazinesini geliştirme Bilişsel gelişim Merak duygusunu geliştirme
Öykü (Hikâye)	14	
Şiir	2	
Bilmece	8	
Tekerleme	2	
Destan	-	
Efsane	-	
Fıkra	-	
Diğer	-	

Okul öncesi öğretmenleri bu türleri tercih etme nedenleri olarak, öğrencilerin hayal güçlerini geliştirmesi, gelişim düzeylerine uygun olması, dil gelişimini artırması, yaratıcılığı artırması, kelime hazinesini geliştirmesi, bilişsel gelişime katkı sağlaması ve merak duygusunu geliştirmesi olarak sıralamışlardır.

Örneğin Ö2: “Masal, öykü ve bilmece kitapları. Hikâyelerde ve öykülerde bilmedikleri kelimeleri öğreniyorlar ve kelime hazineleri gelişiyor. Masallarla hayal güçlerinin geliştiğini düşünüyorlar. Bilmece sorup cevap vermeleri ilgilerini çekiyor ve yaratıcılıkları gelişiyor.”

Ö4: “Sınıf içi etkinlik süreçlerinde çoğunlukla gelişim düzeylerine uygun masal, öykü, bilmece ve şiir tercih ediyorum. Çocukların olaylara dâhil olması daha kolay olduğu için ve hayal dünyasını geliştirme kapasitesini düşündüğüm için masal ve öyküleri tercih ediyorum. Genel kullanım dışında özel günlerde şiirlerden yararlanıyorum. Merak duygusu gelişimi ve bilişsel gelişim için bilmecelerden faydalanıyorum.”

Ö6: “En çok masal ve öykü kitaplarını tercih ediyorum. Masal ve öykülerde genellikle her bireyin farklılarıyla kabul edildiği, hayal gücünün sınır tanımadığı, çocukların ufkunu açabilecek kitaplar olmasında dikkat ediyorum.”

Ö10: “Masal, öykü, tekerleme. Masal ve öyküler hayal gücüne sınır tanımayan sihirli bir dünyaya sahip gibi. Küçük yaş grup çocukları kendilerini hikâye karakterleriyle eşleştirip pek çok duyguyu yaşıyorlar.”

Sınıf İçi Kitap Okuma Etkinliklerine İlişkin Bulgular:

Sınıf içinde hayale dayalı türlerle ilgili okuma etkinliklerine bakıldığında, öğretmenler etkileşimli kitap okuma, yeni hikâye oluşturma, canlandırma, pekiştirme, anlatım, soru-cevap, hikâyeyi yarım bırakıp tamamlama, beyin fırtınası etkinlikleri gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Örneğin Ö2 “Etkileşimli kitap okuma etkinliği özellikle çocukların daha çok ilgisini çekiyor. Dil gelişimlerine katkıda bulunuyor.”

Ö3 “Hikâye ve öykü kitaplarını anlatıyorum. Sorular soruyorum. Hikâyeyi yarım bırakıp çocukların tamamlamalarını sağlıyorum. Böylece hayal güçlerinin gelişimini desteklemiş oluyorum.” Şeklinde görüş ve değerlendirmelerini ifade etmişlerdir.

Hayale Dayalı Çocuk Kitaplarının Çocukların Eğitim Ve Gelişim Sürecinde Yararlarına İlişkin Bulgular:

Okul öncesi öğretmenlere hayale dayalı çocuk kitaplarının çocukların eğitim ve gelişim sürecine yönelik yararları sorulmuştur. Öğretmenler kelime dağarcığını geliştirme (9 öğretmen), dil gelişimi (8 öğretmen), empati kurma (4 öğretmen), hayal gücünü geliştirme (4 öğretmen), problem çözme becerisini geliştirme (2 öğretmen), kaliteli zaman geçirme (2 öğretmen), stresi azaltma (2 öğretmen), erken okuryazarlık (2 öğretmen), odaklanma (2 öğretmen), dinlediğini anlama becerisini geliştirme, telaffuz sorunlarını giderme, öğrenmeyi kolaylaştırma, farklı düşünme, mantıksal düşünme, duygusal ve görsel zekayı geliştirme gibi yararlarından bahsetmişlerdir.

Ö3: “Hayale dayalı çocuk kitapları çocukların dil gelişimini destekliyor, hayal güçlerini geliştiriyor. Telaffuz hatalarını düzeltmelerine destek oluyor.”

Ö4: “Çocukları gelişimsel alanda ilerlemesinin hızlı olduğu okul öncesi dönemde hayale dayalı kitaplar çocukların görsel ayırt etme, dinlediğini anlama, hayal gücü gelişimi, yaratıcılığı artırma gibi yararı vardır. Ama içlerinde en önemlisi dil gelişimi alanında dinleme, sözcük dağarcığının gelişimi gibi birçok faydası görülür.”

Ö6: “Öncelikle çocuğun edebiyatla ilk bağlantısını kurmuş oluyoruz. Sosyalleşme, odaklanma, sessiz oturma gibi alışkanlıkları kazandırıyoruz. Çocuk kitapları sayesinde problem çözme, kaliteli zaman geçirme, mantıksal düşünme becerileri kazandırıyoruz. Çocuğun düşüncesinin zenginleşmesine, farklı konulara yönelmesine, bakış açısının değişmesine destek oluyoruz. Kelime hazinesinin gelişmesine destek oluyoruz. Çocuğun eğlenmesini, mutlu olmasını sağlıyoruz. Çocukta varsa stresin kaygının azalmasına destek oluyor, çocuğun özgüveninin artmasına destek oluyoruz. Empati duygusunun gelişmesine destek oluyoruz.”

Hayale Dayalı Çocuk Kitaplarının Eğitim Sürecinde Kullanımına Yönelik Sorunlara İlişkin Bulgular:

Öğretmenlere son olarak hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanımına yönelik sorunlar nelerdir? Sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenler en çok kitaplarda yer alan görsel-resimleme sorunlarından (7 öğretmen) bahsetmişlerdir. Ardından kitapların çocukların düzeyine uygun olmamasından (5 öğretmen), kalite düşüklüğünden ve niteliksiz kitaplardan (4 öğretmen) şikâyet etmişlerdir. Bazı öğretmenler ise kitap seçiminde zorlandıklarını, çocuklar için uzun, sıkıcı kitapların bulunduğunu ve içerik sorunlarının olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kitapların pahalı olduğunu ve bazı ailelerin zorlandığını vurgularken 2 öğretmen de kitaplarda yer alan önyargı ve cinsiyet ayrımcılığından sorun olarak bahsetmektedir.

Ö14: “Kitap seçiminde zorlanıyoruz. Kaliteli ve çocukların düzeyine uygun yazılmış bir kitap bulmak için uzun araştırmalar yapmak gerekiyor. Bazı öykü kitapları çocuklara okunamayacak kadar niteliksiz içerik ve görseller içeriyor.”

Ö11: “Öncelikle kaynağa ulaşmak bizler için zor oluyor. Nitelikli ürünlere ulaşmak için veli desteğine ihtiyacımız oluyor. Kitaplar fiyat açısından pahalı. Maddi olarak destekleyemeyecek velilerimiz var. Kitapların içinde “aptal, budala” gibi kelimelerin geçtiğini gözlemliyorum. İçerik sorunları var yani. Biz çocuklara saygılı olmayı, güzel konuşmayı öğretirken bu kitapları okumaya uygun bulmuyorum. Masal kitapları önyargularla dolu. Cinsiyet ayrımcılığı var, çirkin olan dışlanıyor, güzel olan kabul görüyor. Kızların prenses olması için prense ihtiyaç duyulduğu mesajı veriliyor. Kitapların resimleri özensiz, beni bile etkilemezken çocukları etkileyemeyeceğini düşünüyorum.

Ö7: “Yaş grubu ve gelişim özelliklerine uygun kitap bulmak ya da görsellerin uygun olmaması zaman zaman sorun olarak karşımıza çıkıyor.”

Ö12: “Her çocuk kitabı okunamıyor. Bütün kitaplar çocukların düzeyine uygun değil. Resimleri kalitesiz kitaplar var. Çocuk kitaplarında temsil ve çeşitliliğe önem verilmiyor. Farklı kültürlerden gele ve arka planlardan gelen çocuklar kendilerini kitaplarda göremiyor.”

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin tamamının hayale dayalı çocuk kitaplarının eğitim sürecinde kullanıyor olması öğretmenlerin çocuk kitaplarına yaklaşımlarının ve tutumlarının olumlu olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir. İyison ve Fırat tarafından 2023 yılında sınıf ve okul öncesi öğretmen adaylarına yönelik araştırmada benzer sonuçlar ortaya konulmuştur. Bu araştırmada öğretmen adaylarının çocuk edebiyatına ilişkin pozitif tutuma sahip oldukları ve çocuk edebiyatına yüksek düzeyde değer verdikleri belirlenmiştir (İyison ve Fırat, 2023).

Diğer bir sonuç olarak, kolay ulaşılabilir ve yaygın olması nedeniyle öğretmenlerin tamamına yakını en çok öykü, masal türünde çocuk kitaplarını tercih etmektedirler. Destan, efsane, fıkra türlerinde çocuk kitaplarını tercih eden öğretmen bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bu veri, Işık ve Karakuş tarafından (2017) yapılan araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu araştırmada, masallar en çok tercih edilen tür olurken destan türünde herhangi bir bulguya rastlanmadığı, efsane türünde ise sadece iki adet esere rastlandığı ifade edilmiştir (Işık ve Karakuş, 2017). Bazı hayale dayalı türlerin öğretmenler tarafından hiç tercih edilmiyor ve kullanılmıyor olmasının muhtemel nedenleri destan ve efsane gibi çocuk kitabı türlerinin çocuklar tarafından anlaşılacakları yönünde öğretmenlerin kaygısı nedeniyle olabilir veya çocuk kitaplıklarında, kütüphanelerde ve kitapevlerinde bu türlere yeterince ulaşılabilir olmamasından kaynaklanıyor olabilir.

Öğretmenlerin tamamı hayale dayalı çocuk kitaplarının çocukların eğitim ve gelişim sürecinde yararlı olduğu konusunda hem fikirdirler. Öğretmenler özellikle sözcük dağarcığının geliştirilmesi, dil gelişimi, hayal gücünü geliştirme, empati kurma, erken okur yazarlık becerisi anlama ve dinlemeyi geliştirme, problem çözme becerisi kazandırma, mantıksal düşünme, stresi azaltma ve mantıksal düşünme gibi konularda çocuk kitaplarının faydalı olduğunu düşünmektedirler. Bu yararlarından dolayı öğretmenler sınıf içi etkinliklerde sıklıkla hayale dayalı çocuk kitaplarına başvurmakta ve kullanılmaktadırlar.

Okul öncesi öğretmenleri, kitaplarda yer alan görsel ve resimlerin kalitesiz olmasını, içeriğin çocuklara uygun olmamasını, bazı çocuk kitaplarının niteliksiz olmasını, kitapların pahalı olmasını ve ön yargı ve cinsiyet ayrımcılığına yer verilmesini en önemli sorunlar olarak görmektedirler. Bu nedenle çocuk kitaplarının seçiminde zorluk yaşamaktadırlar. Veziroğlu ve Gönen 2012 yılında yaptıkları araştırmada resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gönen, Karakuş, Uysal, Kehci, Ulutaş ve Kahve tarafından (2016) yapılan başka bir çalışmada çocuk kitaplarındaki resimlemenin içerik ile uyumlu olmadığı bulunmuştur. Dolayısıyla öğretmenlerin çocuk kitapları ile ilgili yaptıkları değerlendirmeler yapılan araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Okul öncesi dönemde efsane, destan, masal, öykü, fıkra, şiir gibi hayale dayalı çocuk kitaplarının milli benliğinin ve manevi değerlerin gelişmesine katkı sağlayacak olan kitapların çocuklara sunulması gerekmektedir. Destan, efsane gibi türlerinde okul öncesi dönem çocuklarının anlayabileceği şekilde sadeleştirilmesi ve resimlendirilmesi çocuklarda hayal gücünün gelişimine önemli etkisi olacaktır (Işık ve Karakuş, 2017).

Hayale dayalı türlerle ilgili etkinliklerde öğretmenler çoğunlukla etkileşimli okuma, soru-cevap, anlatım, hikâye tamamlama, yeni hikâye oluşturma, canlandırma gibi etkinlikleri kullandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin yeni ve yaratıcı etkinlikler tasarlama ve dijital teknoloji kullanımı konularında sınırlı kaldıkları söylenebilir. Bu sonuçlar, Uslu tarafından 2020 yılında yapılan araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle, okul öncesi öğretmenleri, çocukları farklı, düşünmeye yönlendirici, eğlenceli ve yaratıcı etkinliklere daha fazla yer vermeli ve sınıftaki tüm çocukların etkinliklere katılımını konusunda teşvik edici olmalıdır (Uslu, 2020). Öğretmenlerin, öykü (hikâye), masal dışında diğer hayale dayalı türlerde çocuk kitaplarını da eğitim sürecine dâhil etmesi, öğrencilerde en azından farkındalık oluşması bakımından fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arıcı, A., F. (2009) Masalın Sesi. Ankara: Doktorum Yayınları.
- Arıcı, A., F., Ungan, S.,V. & Şimşek, T. (2016). Çocuk Edebiyatının Kaynakları. T. Şimşek (Ed.), Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı (s. 163-216). Ankara: Grafiker Yayıncılık
- Bingöl, M. (2022). Masalların çocuk eğitimindeki önemi. Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 2(2), 1-5.
- Boratav, P., N. (1997) 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bulut, P. & Kuşdemir, Y. (2013). Tübitak tarafından yayınlanan çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi. Turkish Studies, 8(12), 215-226.
- Demirel, Ş. & Seven, S. (2021) Çağdaş Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Gönen, M. (2013). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. & Kahve, Ö. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(4), 724-735.
- Gürler, Ü. (1999). Çocuk kitapları ve anne-babaların bu konudaki tutumları üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Işık, N. V. & Karakuş, N. (2017). Erken çocukluk döneminde efsane, destan ve masal metinlerinin kullanımı. Akademik Sosyal Araştırma Dergisi. 41(41), 118-133.
- İyison, A. & Fırat, H. (2023). Öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı dersine ilişkin görüşleri, çocuk edebiyatına yönelik tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. Asya Studies-Academic SocialStudies / Akademik Sosyal Araştırmalar, 7(25), 13-36.
- Önkaş, N., A. (2009). Çocuk edebiyatı kitaplarında şiirin yeri. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (23), 1-12.
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 419-426.
- Şimşek, T. (2002). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Rengârenk.
- Şimşek, T. (2016). Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı. Ankara: Grafiker Yayıncılık
- Şirin, M., R.(2000). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TDK. (2005). Türkçe sözlük, 10. Baskı Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ural, S. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. M. Gönen (Ed.). Çocuk Edebiyatı.(s.33-55). Ankara: Eğiten Kitap.
- Uslu, E., M. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk kitaplarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 16(2), 251-264.
- Veziroğlu, M. & Gönen, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının MEB okul öncesi eğitim programındaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. Eğitim ve Bilim, 37(163).
- Vicir, G. (2021) Didaktik bir tür olarak Tanzimat edebiyatında fabl. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Yalçın, A. & Aytaş, G. (2005). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçağ.
- Yılar, Ö. & Turan, L. (2001). Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2012). Çocuk eğitiminde masalın yeri (Bin bir gece masalları örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25, 299-306.